

De ce sectorul public nu poate - singur - îmbunătăți semnificativ educația medie a elevilor din România mai devreme de 25-30 de ani

În [articolul anterior](#) am plecat de la faptul ca multe din problemele României țin, macar în parte, de 2 aspecte:

- (a) un procent prea mare din populație este cu totul insuficient format pentru lumea actuala;
- (b) și dintre românii formați suficient, un procent prea mic este votat sau promovat în elitele de facto implicate în conceperea, adoptarea și implementarea politicilor publice.

Am încercat sa arat cu ocazia respectiva ca:

- (i) cele 2 componente de mai sus deja se alimenteaza reciproc în prezent și pur și simplu nu mai permit o îmbunătățire semnificativa a clasei politice (și, deci, a politicilor publice) altfel decât prin intervenții artificiale sau printr-o schimbare semnificativa de abordare din afara mecanismelor actuale
- (ii) orice soluție **de fond** la problema educaționala de mai sus (în afara de intervenții artificiale coordonate) necesita abordarea lumii actuale ca și cum ar fi o planeta straina/artificiala – de vreme ce mai tot ce ne înconjoara nu „crește” natural, ci a fost produs în ultimii 200 de ani în moduri și cu cunoștințe care nu existau acum câteva secole, unele instincte naturale mai mult încurcând.
- (iii) nu poți face educație performanta daca nu motivezi elevii și motivația de a învăța o lume artificiala/straina trebuie stimulata tot artificial.

În cele ce urmeazaⁱ voi arata, pe scurt, de ce sectorul public nu poate – singur - îmbunătăți **semnificativ** educația medie (**la nivel de masa**) a elevilor din România **mai devreme de 25-30 de ani (o schimbare de strategie fiind, astfel, necesara)**.

Am în vedere mai ales faptul ca:

- (1) sistemul educațional **public**, deși va progresa, nu poate raspunde singur aspectelor de mai sus cât de cât rapid, **nefiind realist politic** sa ofere o schimbare cu adevarat **semnificativa** a calității educației preuniversitare oferite **la nivel de masa mai devreme de 12-15 ani**.
- (2) pentru a vedea rezultate **notabile pe piața muncii și în societate**, la aceasta durata **ar mai trebui adaugați 10-15 ani pentru ca** și o educație mult îmbunătățita ar putea beneficia pe deplin cuiva doar daca l-ar privi de la începutul școlii.

De exemplu, un procent foarte redus din cei aproximativ 47% din elevii României de clasa a IX-a care, conform evaluării PISA din 2018, sunt analfabeți funcționali la matematica, ar putea ajunge ingineri buni chiar dacă ar începe să facă de mâine matematica la liceu cu cei mai buni profesori.

Per total, durata de mai sus este prea mare, mai ales având în vedere problemele structurale ale României, inclusiv demografice, și dinamica anticipată a acestora în timp. **Este nevoie, deci, de o abordare diferită.**

Pentru cei care vad estimările de durate de mai sus ca fiind mult exagerate, menționez ca ultimii 32 de ani ar trebui să îndemne la prudență. Faptul că de peste 3 decenii nu s-a reușit o reformă de ansamblu semnificativă care să reziste în timp ar trebui, astfel, să dea de gândit.

Pentru a se înțelege mai bine **de ce susțin o schimbare de abordare**, m-aș referi la **6 probleme mari** pe care sistemul educațional public le are în prezent raportat la aspectele de mai sus.

4 dintre acestea nu cred că pot fi (**realist**) surmontate singur de sistemul public **într-un grad de masă**, altfel decât **pe termen foarte lung**, aproape indiferent de cine este ministru punctual.

Celelalte 2 pot fi surmontate mult mai repede (**una total și alta parțial**), dar, pentru aceasta, **strategia actuală ar trebui modificată semnificativ.**

Să le luăm pe rând.

1. Momentul la care începe educația sistematică este tardiv (și discriminatoriu) în prezent în România pentru majoritatea copiilor

Studii solide au arătat că un copil cărui i s-au citit povești de foarte mic are la 3 ani vocabularul aproximativ dublu față de un copil care nu a beneficiat de asta.

Fiind vorba de înțelegerea a ceea ce se întâmplă în jur și de posibilități de a imagina și a face conexiuni, diferența de expansiune a înțelegerii și de progres intelectual la 7 ani va fi și mai mare, iar la 10-12 ani va fi deja prea mare pentru a mai putea fi recuperată la nivel de masă.

Învățământul timpuriu pentru intervalul de vârstă 0-3 ani e ceva mai complex de atât, dar ideea este aceea că e mult mai important decât se credea și o componentă majoră este cea de mai sus.

Dincolo de importanța foarte mare a aspectului de mai sus **în sine**, pentru că lumea în care trăim e una artificială în mare parte și progresează tehnic continuu, cu cât începi mai devreme drumul spre cunoașterea sa, cu atât ai mai mult timp să și faci progrese mari, **mai ales dacă ritmul efortului scade**, cum este cazul în prezent pentru ansamblul societății.

Pactul pentru educație recunoaște importanța acestui interval de vârstă, dar PNRR-ul prevede creșterea capacității totale (adică, cu tot cu ce se va face prin PNRR) a sistemului de educație timpurie la doar 19% din copiii de 0-3 ani până în 2026.ⁱⁱ

Astfel, cele 110 creșe noi (în plus de cele 369 creșe existente în 2020) care vor deservei aproximativ 4.500 de copii și cele 412 servicii complementare în zonele defavorizate care vor deservei 20.600 de copii vor ajuta, dar nu au cum să fie decât cu totul insuficiente.

Desigur, e un aspect care ține și de nevoi bugetare, de timpul necesar pentru formarea de resursă umană, de spații etc – aspecte care nu trebuie neglijate. Doar că **în ritmul respectiv, va dura peste 15 ani să ajungem la un nivel cât de cât de masă și încă 15-18 ani** până când copiii respectivi vor ajunge la facultate sau la un loc de muncă.

Strategia actuală a sistemului public nu poate, deci, remedia acest aspect repede și nici nu își propune în

prezent sa o faca, de vreme ce însuși PNRR – care e, teoretic, un instrument special de accelerare a reformelor – **are doar ambiția foarte redusa de mai sus pe acest subiect.**

Pentru ca este vorba de construirea a ceva în mare parte nou, care nu ar fi grevat de inerțiile politice și sociale legate de celelalte probleme de mai jos, **este singura problema din cele 6 care ar putea (realist) fi, însa, rezolvata în proporții mari destul de rapid de sectorul public.**

Desigur, ar implica o suplimentare semnificativa a strategiei actuale, dar - având în vedere costul alocat în prezent creșelor de mai sus - **costul total ar fi unul mic față de beneficii.**

Ar fi, probabil, și una dintre cele mai eficiente masuri de stimulare a natalității – buna îngrijire a copiilor mici fiind un aspect foarte important pentru mulți potențial parinți.

O astfel de masura ar putea fi corelata și cu programe vaste de cooptare - cu diverse tipuri de orar - a multor persoane la pensie.

2. Stimularea (a) motivației, (b) a metodei de abordare a informației și a înțelegerii și (c) a unui nivel rezonabil de disciplina la efort - este cu totul neglijata, deși este esențială

Dupa cum am discutat ceva mai pe larg în articolul anterior, nu poți face educație performanta daca nu motivezi elevii, iar motivația de a învăța o lume artificiala trebuie stimulata tot artificial.

Strategia actuala ignora aproape cu totul în prezent (și nu contracareaza) aspecte absolut fundamentale legate de acest subiect.

Or, chiar daca școala româneasca ar oferi informații și competențe de maxima actualitate și calitate (ceea ce, din pacate, **în medie**, e destul de **departe de a fi cazul**), daca nu se contracareaza aspectele respective tot la școalaⁱⁱⁱ și nu se stimuleaza motivația și un grad rezonabil de disciplina la efort, rezultatele vor ramâne, în medie, dezamagitoare.

Aceasta este o problema pe care sectorul public ar putea-o remedia **parțial** relativ rapid prin dezvoltarea unui program adaptat (integrând, informare, psihologie și exerciții practice) implementat în toate formele de învățământ. Implementarea ar putea sa se faca prin mijloace online, precum și prin caravane mobile de traineri. Un astfel de program ar fi, cred, realist politic pentru ca și aici ar fi vorba de construirea a ceva în mare parte nou, care nu ar fi grevat de inerțiile politice și sociale ale celorlalte probleme de mai jos.

Am spus mai sus ca nu ar putea avea, însa, decât un succes „**parțial**” pentru ca (dincolo de nevoia de gândire atenta) motivația de a învăța ceva **ține și de utilitatea** perceputa a ceea ce înveți.

Or, având în vedere ca numeroase segmente ale programei școlare publice actuale au probleme serioase de utilitate și ca acest aspect nu poate fi remediat de sectorul public, singur, cât de cât rapid, dupa cum voi detalia mai jos – un astfel de program ar avea limite de eficiență.

Tot ar fi, însa, foarte important. Macar s-ar contracara o parte din „spalarea pe creier” în sens invers facuta involuntar de mediul economico-cultural din jur.

Însoțit de un program amplu de informare a parinților, ar reduce și erorile facute acasa la vârste în care se configureaza aspecte de „software” de termen lung. De exemplu, a lasa copiii mult timp cu diverse telefoane/televizoare risca sa induca **modele de comportament profund perdante în pasul doi**, inclusiv în sensul afectarii capacitații de concentrare, stimulării cautării „dopaminei de moment” și privilegierii excesive a emoției față de rațiune.

3. O buna parte din ce se învața la școala în prezent pe partea de valori, informație și competențe este – în medie - decalata semnificativ față de nevoi

Dupa cum am discutat parțial și mai sus, partea valorica este, în mare parte, neglijata în prezent în școala.

În ceea ce privește **utilitatea informațiilor și competențelor predate**, aceasta **este redusă** raportat la cele peste 4390 de ocupații în COR (Clasificarea ocupațiilor din România), la cele peste 600 de coduri CAEN, precum și raportat la organizarea statului și a economiei în general.

Deconectarea de lumea reala e și mai mare daca avem în vedere faptul ca, în COR, realitatea este, de fapt, simplificata. De exemplu, avocații apar ca reprezentând o singura ocupație, deși sunt peste 85 000 de acte normative în România și niciun avocat nu poate acoperi profesionist un spectru foarte larg de domenii.

Cele de mai sus înseamna ca, în prezent, ar trebui analizat în mod diferit ce înseamna ceva util de învățat într-o astfel de lume și ca educația ar trebui sa se concentreze mult mai mult decât o face pe informații utile **în durata**, precum și pe mecanisme de adaptare și învățare (având în vedere și pilonii PISA), motivație și disciplina la efort. De altfel, discuția privind importanța competențelor prin educație nu este deloc noua, inclusiv în România.

Școala ar trebui, astfel, regândita semnificativ în privința soclului de informații și abilitați care trebuie cultivate la copii (inclusiv în materie de gestionare a propriilor instincte „naturale”) pentru a-i înzestra cât mai bine pentru o astfel de lume „artificiala”.

Tehnic - conceptual, este ceva ce se poate configura relativ rapid, chiar daca este vorba de un exercițiu voluminos și complex (sunt deja inițiative în România care ar putea fi valorificate în aceasta direcție). Sunt și români foarte bine pregătiți în acest sens, inclusiv experți care pledeaza de ani de zile în astfel de direcții.

Din punct de vedere practic, însa, de implementare, este una dintre problemele pe care cred ca sectorul public nu le poate, de fapt, rezolva satisfactor singur mai devreme de 25 de ani (decât în vreun context cu totul special).

Motivul principal ține de faptul ca **sistemul public nu este deschis catre reforme ample și rapide în aceste privințe pentru ca gestionarea implicațiilor de resurse umane ar reprezenta un „coșmar” politic și o problema logistica serioasa.**

Cu peste 290.000 de funcționari publici^{iv}, Ministerul Educației Naționale are, astfel, **o dificultate majora naturala de a reforma substanțial programa școlara, zeci de mii de cadre didactice riscând concedierea sau reluarea facultății. Demersurile în acest sens sunt mult mai probabil sa eșueze sau sa fie deturnate regulat, indiferent de declarațiile inițiale.**

PNRR nici nu pare sa propuna ceva semnificativ în materie de programa școlara, **mai puțin legat de creșterea competențelor digitale care e, într-adevar, necesara, chiar daca nu rezolva decât o parte a problemei de fond de mai sus.** Avantajul principal **va fi probabil unul mai mult indirect** – va permite mult mai multor elevi sa caute informații și competențe pe internet, în afara sistemului educațional public.

4. Cu cine se învața?

Sunt numeroși profesori buni în România. Cunosc personal mulți. Problema este aceea ca sunt și numeroși profesori slab pregătiți.

De exemplu, dintre cei care au susținut examenul de titularizare în 2021, doar aproximativ 44% au luat note peste

7. Peste 20% au luat note sub 5. ^v

Profesorii deja titulari nu trebuie sa mai susțină acest examen și media lor este foarte probabil semnificativ mai buna, dar ar fi naiv sa presupunem ca nu sunt și acolo zeci de procente de profesori cu probleme serioase în privința propriei pregătiri.

Până la urma, nici nu trebuie să avem evaluări individuale detaliate pentru ansamblul profesorilor, de vreme ce știm rezultatul ansamblului elevilor – peste 40% de analfabeți funcționali la ultimul test PISA^{vi}.

Nu sunt deloc dintre cei care pun un astfel de rezultat doar pe seama profesorilor. După cum am menționat mai sus, **efortul și motivația elevilor, interferența unui profesor slab anterior, abordarea în familie, slaba utilitate a conținutului multor lecții etc sunt și ele foarte importante.**

Nu ar trebui, însă, cazut nici în logica inversă. Este, astfel, din păcate, rezonabil de presupus că o parte importantă din rezultatele PISA respective țin și de calitatea slabă a numeroși învățători/profesorii.

Pentru că la o serie de materii foarte importante este suficient să ai un profesor slab pregătit 1-2 ani pentru a nu mai putea recupera după aceea doar cu programul obișnuit, **efectul se și manifestă disproporționat.** De exemplu, dacă o clasă de elevi are profesori foarte buni la matematică în toate clasele, mai puțin clasele a 8-a și a 9-a, procentul celor care vor fi buni la matematică în clasa a 12-a va fi probabil foarte redus.

Or sistemul educațional public nu poate schimba așa ceva rapid din 2 motive principale.

(a) Cu salariile actuale, Ministerul Educației Naționale nu este unul suficient de atractiv și, fiind ministerul cu cel mai mare număr de funcționari, va rămâne multă vreme unul unde va fi dificil de crescut salariile semnificativ (pentru a face profesia de dascăl mult mai atractivă meritocratic).

În plus, **și dacă s-ar tripla salariile mâine, nu am avea o educație publică mai bună, ci doar una mult mai scumpă.**

O reformă ar trebui, astfel, de exemplu, să implice (i) majorări semnificative de salarii (cu actualizare la inflație) de la începutul profesiei, anunțate acum și care să intre în vigoare peste 6 ani – pentru a concentra candidații la facultate cât mai buni și (ii) **între timp**, fonduri de premiere a rezultatelor bune mult mai mari.

Fondurile de premiere **ar trebui să pună un accent deosebit pe diferența între nivelul mediu preluat de un profesor și cel la care acesta duce generația respectivă.**

De exemplu, un profesor care duce o clasă în medie de la 5 la 7 ar trebui premiat în mod deosebit. Desigur, **creșterea de nivel ar trebui evaluată independent** pentru a nu avea doar o mare inflație de note, cum a mai fost cazul.

Reluarea recentă de autorități a discuțiilor **privind meditațiile** nu face parte din soluții pe partea de fond, cel puțin pe termen scurt. Nu văd cum restricționarea acestora ar putea să ajute accesul la educație sau calitatea acesteia în clasă (sau să remedieze problemele bugetare).

Pare mai mult o nouă deturnare a atenției de la problemele majore într-un mod care să permită unor autorități să bifeze statistic un număr mare de cazuri „rezolvate”, dar cu impact real foarte redus, ba’ chiar cu destule consecințe potențiale contrare interesului general actual.

(b) **România e deja o țară de oaze educaționale** (cum e o țară de oaze și în mai orice alt domeniu), care au ajuns, în plus, la o concentrare **de tip geografic.** Or, **asa ceva nu se poate remedia rapid de sistemul public fără a se distruge, de fapt, în prima fază, și o bună parte din oaze.**

Astfel, cei mai bine situați părinți se „luptă” pentru includerea copiilor lor în clasele cu cei mai buni profesori și își și permit cele mai multe meditații „acasă”. Cei mai buni profesori urmaresc să aiba clase cu punctul de plecare cel mai bun.

Astfel de combinații de elevi care au avut mult sprijin educațional în faza pre-școlară, părinți mai atenți la educația copiilor, inclusiv extra-școlar, și profesori buni, au cele mai mari șanse de a face performanță.

În plus, sistemul de „vize de flotant” a dus la o concentrare graduală care a supraîncărcat școlile cele mai bune (crescând numărul de clase și numărul de elevi pe clasă) și a scăzut nivelul mediu pentru destule alte școli (media copiilor dintr-o școală fiind importantă mai general pentru presiunea educațională în sus sau în jos).

Practic, s-a produs o concentrare geografică a calității educaționale care a dus la supraîncărcarea școlilor mai bune și la slăbirea serioasă (scăderea unei medii are impact în jos mai larg pentru că și un număr redus de vârfuri duce la eforturi mai mari și din partea celorlalți) pentru un număr mare de alte școli.

În punctul actual așa ceva nu poate fi remediat rapid de sistemul public și nici macar nu ar fi înțelept de făcut ceva brusc.

Nu doar că se pot pierde alegerile dacă mulți membri din elitele de facto ale țării vor trebui să-și mute copiii în școli ramase decalate, dar efectul pe termen scurt ar fi afectarea viitorului multora din cei **deja în „oaze”** pentru că sistemul actual doar maximizează accesul la oazele de profesori existente care au ajuns în timp să fie concentrate practic geografic în anumite localități, cartiere sau părți de cartiere etc.

Ar trebui, însă, macar **plafonat** fenomenul pentru că acesta a ajuns atât de amplu, încât destule școli bune sunt pe cale să riște o reducere serioasă a calității având în vedere că au deja mult prea mulți elevi în clase, au implementat programe în 3 ture (care dezavantajează unele clase), au redus „orele” la 40 de minute etc.

5. Unde se învață?

Dotările cu internet și calculatoare și dotarea laboratoarelor sunt foarte importante.

Pe ansamblu, însă, clădirile reprezintă o problemă care **nu justifică** discrepanța foarte mare dintre cele aproximativ 3,5 miliarde de euro acordate de PNRR față de sumele mult mai mici rezervate calității substanței educației (în principal, ce se predă efectiv, pregătirea profesorilor, salariile și fondurile de premii pentru profesori).

Cred că ar trebui procedat invers – cu privilegierea logistica și financiară mult mai mult a substanței educației față de locul fizic de derulare a cursurilor.

Desigur, știm cu toții de „școlile cu WC-uri în curte” (și școala mea era la fel), și, evident, nu este bine. Este, însă, mult mai important ca elevii să fie cei care să nu aibă în viitor WC-uri în propriile curți și aceasta nu se poate face rapid decât dacă vor beneficia de acces la o educație de calitate.

Strategia actuală nu merge însă în această direcție și este un aspect dificil de modificat din punct de vedere politic, deși ar trebui încercat.

6. Dificultatea politică a statului de a folosi la scară mare noile tehnologii în educație și de a reforma întregul sistem în jurul oazelor educaționale

O bună parte din cele de mai sus pot fi îmbunătățite destul de rapid cu ajutorul tehnologiei, după cum vom discuta mai în detaliu în următorul articol, concentrat pe partea de soluții.

Pentru orice stat este, însă, foarte dificil politic de asumat aceasta pentru că ar reprezenta implicit o recunoaștere a unui eșec de masă.

În plus, ar apărea și o dificultate – tot greu de digerat politic – de gestionare a câtorva zeci de mii bune de funcționari publici care ar fi expuși la modul foarte concret ca inutili sau chiar nocivi pentru educație, precum și a nemulțumirii unor aleși locali etc.

Sunt și dificultăți tehnice complexe inerente pentru că orice reformă semnificativă trebuie gândită holistic pe tot

lanțul respectiv.

În acest sens, sistemul public de educație a ajuns gradual să implice, practic, 4 dimensiuni (nu doar în România):

- (i) Una de protecție socială față de multe cadre didactice și familiile lor;
- (ii) Una de pază a copiilor cât sunt părinții la serviciu – aceasta a fost foarte vizibilă ca prioritate în timpul pandemiei;
- (iii) Una de inerție inerentă lanțurilor progresive – orice reforma necesitând un efort pe tot lanțul, aspect mai puțin la îndemână și cu puncte de rezistență naturale la fiecare verigă. În prezent, **chiar și destui părinți pot avea, de fapt, o problema cu reformele**, pentru că acestea pot genera plusuri de incertitudine pentru copiii lor la examene în anii respectivi sau îngreuna obținerea de note mari etc; și
- (iv) Una concentrată pe educația de substanță și pe performanță. Școlile în care această dimensiune prevalează în mod clar nu par majoritare în prezent.

În concluzie, sectorul public se confruntă cu probleme vaste și cu inerții mari.

Sunt aspecte care **nu trebuie văzute subiectiv**, ci realist. Este vorba despre efectul mai multor zeci de ani cu erori care nu pot fi remediate din interior decât pe termen lung, **prea lung**, chiar dacă sunt și numeroase persoane competente și de bună credință în sector.

De aceea rostul analizei de mai sus este acela de a identifica problemele pe care sectorul public le poate, de fapt, rezolva total sau parțial rapid și de a contribui la conștientizarea problemelor care nu pot fi rezolvate realist doar de sectorul public într-un termen rezonabil, fiind necesară o altă abordare.

Următorul articol – **ultimul din seria privind această tematică** – se va concentra tocmai pe liniile pe care sectorul public și cel privat ar trebui să se concentreze raportat la ce pare realist politic și ce nu.

Obiectivul principal ar fi acela de a reduce semnificativ și rapid discriminările actuale enorme - care împrăștie accesul real la cunoaștere al multor copii din România pe ere de dezvoltare diferite, deși fac parte din aceleași generații.

Restul va veni în mare parte de la sine, **chiar dacă și ce se face între timp este foarte, foarte important pentru fructificarea a ceea ce avem.**

i. Articolul următor – care va finaliza seria aspectelor pe care doream să le subliniez pe acest subiect – se va concentra pe strategia pe care ar trebui să o adopte sectorul privat în sens larg (nu mă refer la partea lui pur educațională) pentru că – parțial în parteneriat cu sectorul public – parțial autonom, să ajute la remedierea problemei mult mai rapid.

ii. În condițiile în care 15% din copii nu merg nici la grădiniță, de peste 3 ori mai mulți decât media UE.

iii. Acasă nu se poate face de părinți în proporții de masă în prezent.

iv. <https://mfinante.gov.ro/domenii/bugetul-de-stat/numar-salariati-bugetari>

v. <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/educatie/dezastru-la-rezultatele-de-la-tinularizare-2021-doar-40-dintre-profesori-au-luat-note-pest-7-1612495>.

Aici aș mai preciza că procentele sunt, de fapt, și mai slabe decât par dacă avem în vedere că peste 34 000 de candidați se înscriseră inițial, dar doar 27.301 candidați s-au prezentat și 25.059 de lucrări au fost în final notate, peste 2000 de candidați ieșind din examen.

vi. Cercetarea PISA nu urmărește doar evaluarea capacității elevilor de a reproduce ceea ce au învățat, ci, de asemenea, își propune să determine în ce măsură elevii sunt în măsură să extrapoleze ce au învățat și să aplice cunoștințele lor în situații care nu le sunt familiare, indiferent dacă sunt sau nu în legătură cu școala.

Această abordare reflectă faptul că țările dezvoltate pun mai mult preț pe capacitatea indivizilor de a-și folosi cunoștințele într-un mod dinamic, decât pe cunoștințe ca atare.

Sistemele de educatie aflate în fruntea clasamentului PISA se bazeaza, astfel, pe patru piloni: a învăta sa stii, a învăta sa faci, a învăta sa fii, a învăta sa traım împreuna. În România învațământul se axeaza în continuare, în general, doar pe primul pilon: a învăta sa stii.